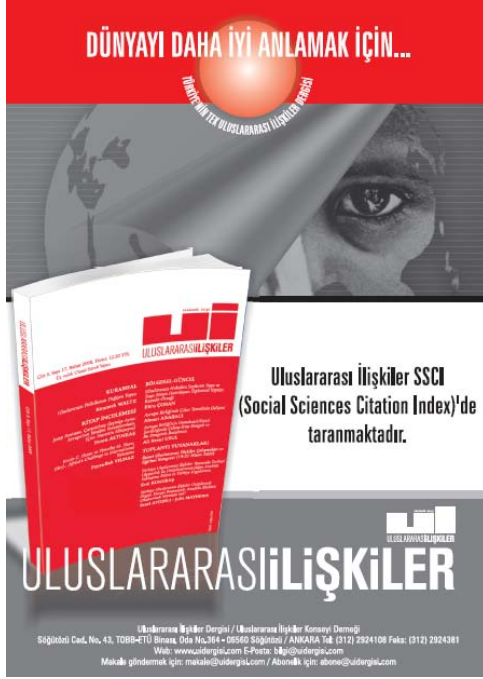

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden

Ali L. Karaosmanoğlu

Prof. Emeritus, Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Karaosmanoğlu, Ali L., “Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (Bahar 2011), s. 5-25.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden

Ali L. KARAOSMANOĞLU*

ÖZET

Soğuk Savaştan sonra uluslararası sistemin büyük değişiklik geçirmesi, etnik ve dinsel kökenli farklılaşmaların savaşlarda ilkel nefret ve şiddeti yaygınlaştırması, transnasyonal nitelik kazanan devlet olmayan birimlerin savaşlarda taraf olmaları, devletin görelileşmesi ve demokratik değerlerin ağırlık kazanması, savaşın doğasının değiştii konusunda tartışmalara yol açtı. Savaş kavramının önemli ölçüde değiştiiğini ileri sürenler savlarını Carl von Clausewitz'i eleştirerek temellendirmekte ve onun kuramının "yeni" savaşları anlama ve açıklama noktasında büyük ölçüde geçerliğini kaybettiğini ileri sürmektedirler. Bu makalenin temel iddiası ise şudur: Yeni savaşlar bazı değişiklikler göstermektedir. Fakat bu değişiklikler savaşın doğasını etkileyecek derinlikte değildir. Clausewitz'in sunduğu kavramsal çerçeve büyük ölçüde geçerlidir. Savaşları kontrol altına alabilmek ve çözüme kavuşturabilmek için geliştirilecek siyasi ve stratejik tercihlerin de, Clausewitzci bir yorumla değerlendirilmesinde uygulanabilirlik yönünden yarar vardır.

Anahtar Kelimeler: Değişim, Devlet, Savaşın İçsel Dinamiği, Barış, Siyaset, Makuliyet.

Debating War in the Twenty-First Century: Clausewitz Anew

ABSTRACT

In the post-Cold War era the changing international system, primordial hate and violence motivated by ethnic and religious conflicts, transnationally operating non-state actors, relativization of the state, and rising democratic and liberal values have prompted an ongoing debate on the nature of war. Those commentators who argue that the "new" wars have fundamentally changed the nature of war are of the opinion that the theory of war by Carl von Clausewitz has lost its analytical relevance as a conceptual framework for understanding and explaining war in the twenty-first century. The major contention of this article is the following: In some respects, "new" wars are different from the "old" (conventional) ones. The depth of this difference, however, falls short in changing the nature of war. The conceptual framework of Clausewitz, therefore, remains relevant to a great extent. Clausewitzian interpretation of contemporary wars would be useful to reevaluate political and strategic alternatives that are developed to control and terminate them.

Key Words: Change, State, Inherent tendency of War, Peace, Politics, Reason.

---

* Profesör Emeritus, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bilkent Üniversitesi, Ankara; Başkan, İhsan Doğramacı Vakfı Dış Politika ve Barış Araştırmaları Merkezi. E-posta:alikaraosmanoglu@gmail.com.

Giriş

Soğuk Savaştan sonra “güvenlik” kavramının genişlediği, devletin güvenliğinin yanında toplumsal ve bireysel güvenliğin öne çıktığı bir gerçektir. Devlet ve askeri güç merkezli “realist” (gerçekçi) Uluslararası İlişkiler kuramları savaş ve barış sorunlarının tahlilinde yeterli olmaktan çıkmıştır. Tatminkâr açıklamalara ulaşmakta liberal ve inşacı yaklaşımlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Hatta Marksizm’den esinlenen yaklaşımların da yeni bir ivme kazanmakta olduğu gözlemlenmektedir. Gerçekçiliğin ve stratejik yaklaşımların eleştirilmesinde kullanılan bu tür söylemler Türkiye’de gittikçe zenginleşen Uluslararası İlişkiler literatüründe de kullanılmaktadır.

Uluslararası İlişkiler bilim dalı bu yönde gelişirken 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya atılan bir savaş kuramı hâlâ geçerli olabilir mi? Günümüzde bu konuda bir tartışma “savaş” kavramı ve Clausewitz üzerinden tüm yoğunluğuyla devam ediyor.¹ Türkiye’de ise, Uluslararası İlişkiler çalışmaları bu tartışmadan uzak kalmış görünüyor. Günümüzün savaşlarını önceki dönemlerdeki savaşlardan farklı kılan nedir? Başka bir deyişle, esasen “yeni” olan nedir? Bu soruya verilen cevabın ışığında yeni savaşlarla baş edebilmek için ne gibi siyasi tercihler geliştirilebilir? Bu soruları irdeleyen Uluslararası İlişkiler metinleri çoğunlukla Clausewitz’in sunduğu paradigmanın “yeni” savaşları anlamak ve açıklamak hususunda yetersiz kaldığını ileri sürüyorlar. Başka bir deyişle, bu anlatılarda Clausewitz “eski”yi temsil ediyor. İlerideki sayfalarda özetleyeceğim bu yaklaşımlar “yeni” savaşların özellikleri konusunda bize bazı değerli ipuçları veriyorlar. Onun için onların literatüre katkısını inkâr edemeyiz. Fakat şu soruyu da ihmal edemeyiz: acaba aynı savlar Clausewitz’in ortaya koyduğu paradigma içinde irdelenerek değerlendirilemez mi?

Bu makalenin amacı yeni savaşların eskilerden ne ölçüde ayrılıp ayrılmadığını anlamaktır. Bunu yaparken de, Clausewitz’in geliştirdiği paradigmanın günümüzdeki savaşlar bakımından geçerli olup olmadığını cevaplamaya çalışmaktır. Bu makalenin ortaya attığı temel iddia şudur: Zamanımızın savaşları eski savaşlardan farklıdır. Fakat bu değişiklik Clausewitz’in paradigması içinde de anlaşılabilir. Çünkü uluslararası sistemin dönüşümü Clausewitzci anlayışların ötesine geçememiştir. Yeni savaşlarla baş edebilmek için geliştirilecek siyasi ve stratejik tercihlerin de, uygulanabilir olabilmeleri esas itibarıyla Clausewitzci kuramsal çerçevenin, gerekirse yeni bir yorumla, günümüze uygulanmasını gerektirmektedir. Onun bugün de geçerli olabileceğini savunanlar genellikle savaş tarihçileri ve felsefecilerdir. Türkiye’deki Uluslararası İlişkiler literatü-

¹ Birbirine karşı görüşler için, bkz. Martin van Creveld, *The Transformation of War*, New York, The Free Press, 1991; Mary Kaldor, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Oxford, Polity Press, 1999; Ken Booth, *Theory of World Security*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007; John Keegan, *A History of Warfare* New York, Vintage Books, 1993; Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007; Antulio J. Ecchevarria II, *Clausewitz and Contemporary War*, Oxford University Press, 2007; Isabelle Duyvesteyn ve Jan Angstrom (der.), *Rethinking the Nature of War*, London, Frank Cass, 2006; Herfried Münkler, *The New Wars*, Cambridge, Polity Press, 2005.

rü Prusyalı kuramcının yabancıdır. Ama bundan daha şaşırtıcı olan, Osmanlının ve Cumhuriyetin askeri yayınlarında onun ne analitik ne de normatif amaçlı kullanılmasıdır. Bu sebeple bu çalışmanın tanıtıcı bir katkı yapacağını da umuyorum.²

Clausewitz, çoğu zaman hatalı ve eksik anlaşılmış ya da aşırı derecede seçici ve basitleştirici alıntılara maruz kalmış bir yazardır. Onun için önce, bu klasik düşünürün savaşı nasıl tanımladığını, bu tanımın arka planında nasıl bir entelektüel ve toplumsal-siyasal ortam olduğunu, onun zamanındaki savaşların ve büyük dönüşümün onu nasıl etkilediğini özetlemek yararlı olacaktır. Ayrıca, “eski” ve “yeni” arasındaki bağlantıyı kurabilmek için Clausewitz’in kuramını ana hatlarıyla yansıtmak gerekecektir. Çünkü zamanımız gibi bir dönüşüm döneminde geliştirilmiş ve o dönüşümü yansıtan bir kuramdan söz ediyoruz. Bundan sonraki bölümde ise, yeni savaşların eskilerden farklı olduğunu irdeleyen yazarların üzerinde durdukları ana temaları özetleyeceğim. Örnek olarak Martin van Creveld ve Mary Kaldor’u alacağım. Bunlardan ilki realist eğilimli bir savaş tarihçisi, diğeri ise bir eleştirel uluslararası ilışkilercidir. Her ikisi de zamanımızdaki savaşları ve onların eski savaşlardan ne bakımdan ve ne ölçüde ayrıldıklarını ayrıntılı bir şekilde incelemişlerdir. Clausewitz’in geçerliliğini sorgulamaları ortak noktalarıdır. Creveld, Prusyalıya karşı büyük ölçüde eleştirel bir tutum benimserken Kaldor, tedricen ona yakınlaşmıştır. Daha sonraki bölümde, bu iki yazarın görüşleri Clausewitz’in paradigması içinde irdelenecektir. Bu suretle, günümüzdeki savaşların eskilerden ne bakımdan farklı olup olmadığını sorgulamaya çalışacağım. Bu konu incelenirken çoğu zaman ihmal edilen PKK ve Türkiye’nin Kürt sorunundan da örnekler verilecektir. Bu incelemenin, hem Clausewitz’in *magnum opus*’unun zamanımıza uygun yorumunun yapılmasına, hem de *Savaş Üzerine*’nin (*Vom Kriege/On War*)³ neden geçerli olduğunun açıklanmasına katkıda bulunacağını umuyorum.

Tarih ve Kuram

Carl von Clausewitz (1780-1831) özellikle köklü değişim dönemlerinde başvuru olan evrensel bir savaş kuramı ortaya koydu. İkinci Dünya Savaşından sonra, 1950’li ve 1960’lı yıllarda nükleer strateji ve sınırlı savaş düşüncesini etkiledi. Bu dönemde stratejik tercihlerin çeşitlendirilmesine ilham kaynağı oldu.⁴ Soğuk Savaş sonrasında da, onun görüşleri

² Osmanlı ve Cumhuriyet’in modernleşme tarihinde Prusya ve Alman askeri doktrininin etkisi Helmut von Moltke ve Colmar von der Goltz geleneği ile sınırlı kalmış, Clausewitz ise tamamen dışarıda bırakılmıştır. Bkz. Mesut Uyar ve Edward J. Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, Denver, Co., Praeger, 2009; Gencer Özcan, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Ordusunda Prusya Etkisi”, Evren Balta Paker ve İsmet Akça (der.), *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.175-222.

³ Carl von Clausewitz, *On War*, Michael Howard ve Peter Paret (der. ve çev.), Princeton, Princeton University Press, 1976. Bu makalede hem Howard ve Paret’in çevirisini hem de Şiar Yalçın’ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır. Bkz. *Savaş Üzerine*, çev. Şiar Yalçın, İstanbul, Spartaküs Yayınları, 1997. Türkçe çeviri eserin Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Kitaplarını kapsamadığı için onlara gönderme yaparken İngilizce tercüme kullanılmıştır. Atıflarda sadece eserin başlığı kullanılacak, yazar anılmayacaktır. *Vom Kriege*’nin tam bir Türkçe çevirisi için, bkz. *Savaş Üzerine*, çev. H. Fahri Çeliker, İstanbul, Özne Yayınları, 1999.

⁴ Antulio J. Echevarria II, “On the Clausewitz of the Cold War: Reconsidering the Primacy of Policy in on War”, *Armed Forces and Society*, Cilt 34, No 1, 2007, s.90-108. Ayrıca bkz. Bernard Brodie, *War and Politics*, Londra, Cassell, 1973.

savaşla ilgili tartışmaların eksenine haline geldi. Buna rağmen *Savaş Üzerine* ilk okuyuşta anlaşılması zor bir metindir. Bu yüzden çoğu zaman hatalı ve eksik tercüme ve yorumlara sebebiyet vermiştir. Alman felsefe üslubuyla kaleme alınan metin vecizeler, teşbihler ve çelişkilerle doludur. Tercümelerde Almanca ile diğer diller arasındaki anlam farklılaşmaları ya da ikileşmeleri bazı belirsizlikler yaratmıştır, Almanca “politika” kelimesinin İngilizcedeki “*politics*” ve “*policy*” sözcüklerini kapsamaması gibi. Tüm bunların ötesinde başka bir zorluk da Clausewitz’in akıl yürütmesinin çizgisel değil, fakat diyalektik olmasından doğmaktadır.⁵ Yazar, kullandığı yöntemin diyalektik mantığa dayandığını tamamen okuyucunun anlayışına bırakmıştır. Bu özellik zaman zaman analitik olanla normatif olanın ayırt edilmesini zorlaştırmaktadır. Clausewitz içinde yaşadığı dönemin birbirine zıt gelişmelerinden ve çatışan fikir hareketlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu tecrübeler *Savaş Üzerine*’nin arka planını teşkil etmekle kalmamış, onun mantıksal yapısını da şekillendirmiştir.

Clausewitz Avrupa’nın büyük çalkantılara ve değişikliklere sahne olduğu bir dönemde yaşadı. Prusyalı genç bir subay olarak, Westphalia Barışı (1648) ile kurulan Avrupa düzeninin değerleri ile yetişti. Fransız İhtilal’ının Eski Düzeni nasıl köklerinden sarstığını da yaşama fırsatı buldu. İhtilal ile Avrupa sisteminin gayri mütecanis bir nitelik kazanması, iç siyasal-toplumsal düzenlerin savaşların amacı haline gelmesi, Fransa’nın mecburi askerliği benimsemesi sonucunda eski dönemin sınırlı manevra savaşlarının yerini devasa ordularla yürütülen halk savaşlarına bırakması ve Napolyon’un strateji anlayışına getirdiği değişiklikler Clausewitz’in düşüncesinde derin izler bıraktı. Napolyon’un Prusya ordusunu imha ettiği Jena-Auerstedt muharebeleri (1806) ve Napolyon’un büyük yenilgilere uğrayarak sonunun geldiği Rusya Seferi (1812) ile Waterloo Muharebesi (1815) birbirinden çok farklı iki savaş anlayışını telkin ediyordu. Jena-Auerstedt taarruz ve imha stratejisini ima ederken, Moskova ve Waterloo taarruz ve imha stratejisinin zaafını, düşmanı yıpratarak siyasi amacı gerçekleştirmeyi, savaş sonrasında düşünerek eldeki kuvvetlerin tümünü harcamamayı ve savunmanın ve siyasetin üstünlüğünü vurguluyordu. Özet olarak bu tecrübeler dört çelişki ortaya koyuyordu: devletlerin ya da toplumların (ve onların rejimlerinin ve değerlerinin) varoluşlarına ilişkin savaş anlayışına karşı siyasi amacı öne çıkaran araçsal savaş anlayışı; şiddetin genişlemesi ve yoğunlaşmasına karşı şiddetin sınırlanması; askeri gücün önceliğine karşı siyasetin önceliği ve nihayet taarruza karşı savunmanın önceliği.⁶ Bu “karşıt ikizler” ileride değineceğimiz diğerleriyle birlikte *Savaş Üzerine*’nin ana temalarını teşkil etmiştir.

Clausewitz, zamanının birbirine zıt felsefe akımlarından da etkilenmiş ve kuramında onları bütünleştirmiştir. Hem akılcılık ve nesnellığe ağırlık veren Fransız Aydınlanma geleneğinden hem de sezgiyi ve öznelikleri öne çıkaran Alman İdealizminden yararlanmıştır. Aydınlanma ile Alman İdealizmini bütünleştirerek insanın doğasını temsil eden bir sentez oluşturmuştur. Savaşan taraflar akılcı amaçlar güdebilirler, fakat aynı za-

⁵ Alan Beyerchen, “Clausewitz and Non-linear Nature of War: Systems of Organized Complexity”, Strachan ve Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, s. 45-56; Strachan “Clausewitz and the Dialectics of War”, *Ibid.*, s.14-44.

⁶ Andreas Herberg-Rothe, *Clausewitz’s Puzzle: The Political Theory of War*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s.15-38.

manda savaş hiç de akılcı olmayan bir faaliyet alanına dönüşebilir.⁷ Savaş manevi güçlerin etkisi altındadır. Maddi ve matematiksel faktörlerin ötesinde manevi ve iradi unsurlara yer vermeyen bir savaş kuramı esastan mahrumdur. Çünkü savaşın nesnel unsurlarına anlam kazandıran insandır.

Savaşın İkili Tanımı

Clausewitz savaş birbirini tamamlayan iki ayrı şekilde tanımlar. Bu tanımlardan biri iki; diğeri üç unsurludur. “Savaş Nedir” başlığını taşıyan ilk Bölümde savaş karşıt iradelerin çatıştığı karşılıklı şiddet eylemi olarak tanımlayarak akıl yürütmeye başlar. Başka bir deyişle savaş, “hasmı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet eylemidir”.⁸ Askeri amacı gerçekleştirebilmek için hasmı silahsızlandırmak (veya imha etmek) ya da kendisini böyle ciddi bir tehdit altında hissedeceği duruma getirmek gerekir. Tarafların her ikisi de aynı amacı güttüğü için ortaya çıkan karşılıklı eylem mantıken aşırılığa götürür. “Ben düşmanı ezmedikçe o beni ezebilir” endişesiyle hareket edilerek imkân ve çabalar düşmana üstünlük sağlayacak şekilde artırılır. Ancak düşman da aynı şekilde hareket edeceğinden savaşın içsel dinamiği olan bu mantık, tarafları aşırılıklara iten bir yarışmaya dönüşür. Sınırsız şiddet ile tanımlanan bu çatışmaya Clausewitz, “mutlak savaş” adını vermektedir. Bu kavram, katıksız bir soyutlama, bir “ideal-tip”dir. Her türlü değişken ayrıntıdan soyutlanmış, tarihi ve siyasi bağlamın dışına çıkartılmış savaştır. Bu kavramın karşısında “gerçek savaş,” yani tarihi bağlam içindeki savaş kavramı yer alır. Savaşın mutlak şekline ön planda yer verirken Clausewitz’in amacı, bu soyutlama ile tarihi bağlam içindeki savaşları karşılaştırarak benzerlikleri, farkları ve bunların sebeplerini araştırmaktır.⁹ Clausewitz, “mutlak savaş” ile “gerçek savaş” arasında bir değer yargısında bulunmaz.

Gerçeklikler düzeyinde savaş, salt mantıksal bir yapıya göre değil, fakat ihtimal hesaplarına ve siyasal-toplumsal koşullara göre sürdürülen bir karşılıklı eylemler bütünlüğüne dönüşür. Aşırılıklara tırmanmayı engelleyerek savaşın mutlak haline erişmesini önleyen etkenler sayısızdır.¹⁰ Mesela, savaş sırasında büyük boyutlara erişebilen korku ve kararsızlıklar; gerçekliğe nüfuz etmenin zorluğu; savaş faaliyetinin sadece maddi şeylere yöneltilmemesi, aynı zamanda maddeye hayatîyet veren manevi güçlere karşı da yöneltilmesi ve ikisini birbirinden ayırmanın zorluğu şiddetin tırmanmasını kesintiye uğratan etkenlerden sadece birkaçıdır.¹¹ Bunlar ve bunun gibilerin ötesinde, savunmada olan tarafın savunmanın üstünlüğünden yararlanma eğilimi, taarruz edenin ise, taarruzun zayıflatıcı etkisine maruz kalması, savaşın duraksamasına

⁷ Michael I. Handel, “Introduction”, M. I. Handel, *Clausewitz and Modern Strategy*, Londra, Frank Cass, 1986, s.6; Azar Gat, *The Origins of Military Thought from the Enlightenment to Clausewitz*, Oxford, Oxford University Press, 1989.

⁸ *Savaş Üzerine*, Kitap I, Bölüm 1.

⁹ Ibid., Kitap VIII, Bölüm 2. Ayrıca bkz. Peter Paret, *Clausewitz and the State: The Man, His Theories, and His Times*, Princeton, Princeton University Press, 1985, s.356-381.

¹⁰ *Savaş Üzerine*, Kitap I, Bölüm 4-7. Yedinci Bölümde yazar tüm bu etkenleri “sürtünme” (*friction*) adı altında toplar. Savaşta belirsizlikleri ifade eden “savaşın sisi” (*the fog of war*) sözü zaman zaman “sürtünme” nin önemli bir unsuru gibi kullanılmaktadır. Ibid., Kitap II, Bölüm 2, Altbölüm 24.

¹¹ Ibid., Kitap II, Bölüm 2.

sebeplendirir.¹² Savaşın saikin ve siyasi amacın sınırlılığı aşırılıklara tırmanmayı durduran başka bir etken olarak araya girer. “Savaşın ilk saiki olan siyasi amaç, hem askeri hareketin hedefini, hem de bunun için gerekli çabaların ölçüsünü tayin edecektir.”¹³

Savaşın Üçlü Tanımı

Savaşın ikili tanımı, Clausewitz’i üçlü bir tanım yapmaya yöneltmiştir. Clausewitz bu tanıma “üçleme” (*trinity*) adını veriyor. Clausewitz savaşı, bir bütün olarak bakıldığında, üç yanlı bir olay olarak tanımlar. Birinci Kitabın Birinci Bölümünün Yirmi Sekizinci Altbölümü şu cümleyle başlar: “Savaş her somut olayda özelliklerini bir ölçüde değiştiren gerçek bir bukalemun olmakla kalmayıp, aynı zamanda, bir bütün olarak bakıldığında belirgin eğilimleri bakımından üç yanlı şaşırtıcı bir olaydır.” Bir yanda, doğal kör bir güç olan ilkel şiddet, kin ve düşmanlık; öte yanda, savaşı ruhun özgür ve yaratıcı bir faaliyeti haline getiren tesadüfler ve ihtimal hesapları; son olarak da, savaşı sadece akıla (makuliyete) tabi kılan bir siyasi araç kimliği.¹⁴ Clausewitz, bu üçlemenden ikinci bir üçleme daha türetir. Üç eğilimin ilki *daba çok* halkı, ikinci eğilim *daba çok* komutanı ve ordusunu, üçüncü eğilim ise *daba çok* hükümeti ilgilendirir.¹⁵ Esasen İngilizce tercümelere “*more*” ya da “*mainly*” olarak geçen “daha çok” sözcükleri ikinci üçlemenin ikincil (tali) olduğunu, esas üçlemenin ise, birincisi olduğunu ima eder.

Bu üçlemelerdeki unsurlar olaydan olaya derece farkları göstermelerine rağmen her savaşa kök salmışlardır. Her somut savaş incelenirken hepsinin dikkate alınması gerekir. Savaş, kendinden daha geniş bir bütünlüğün, ulusal ve uluslararası hayatın içinde yer alır. Savaşlar, tarihi dönemlere göre değiştiği gibi aynı tarihi dönem içinde konjonktürden konjonktüre göre de değişir. Raymond Aron’un dediği gibi, “değişir, fakat değiştikçe aynı şeydir,”¹⁶ çünkü Clausewitz’in sözünü ettiği üç temel unsur (kör şiddet, ihtimal hesaplar ve tesadüfler siyasi araç kimliği ve makuliyet) yoğunlukları ve aralarındaki etkileşim ne şekil alırsa alsın, her savaşa mevcuttur.

Yeni Savaşlar

Crevelde, yeni savaşların amaç-araç ilişkisiyle anlaşılamayacağını ileri sürer. Başka bir deyişle, rasyonel ve faydacı yaklaşımlar savaşları anlamak için yeterli değildir. “Ulusal çıkar ya da “hikmet-i hükümet” (*raison d’état*) belli bir tarihsel dönemin değerlerini yansıtan kavramlardır. Bugün artık bu kavramlar geçerliliğini yitirmektedir. İnsanlar bugün etnik ve dinsel sebeplerden dolayı savaşmaktadırlar.”¹⁷

¹² Ibid., Kitap I, Bölüm 1 ve Kitap VI.

¹³ Ibid., Kitap I, Bölüm 1.

¹⁴ *Savaş Üzerine*, s.55.

¹⁵ Strachan, “Clausewitz and the Dialectics of War”, s.43-44.

¹⁶ Raymond Aron, *Penser la Guerre, Clausewitz (l’age planetaire)*, Paris, Gallimard, 1976, s.184-185.

¹⁷ Ibid., s.212-218. Yeni savaşların amaç-araç ilişkisine dayanan akılcı modellerle anlaşılamayacağını ileri sürerek Clausewitzci yaklaşımları eleştiren diğer yazarlar için bkz. Booth, *Theory of World Security*, s. 309-320; T.V. Paul, “The National Security State and Global Terrorism: Why the State is not Prepared for New Kind of War”, Ersel Aydın ve James N. Rosenau (der.), *Globalization, Security, and the Nation State*, Albany, N.Y. State University of New York Press, 2005, s.49.

Günümüzün savaşlarında çatışan taraflar devletler değildir. Yeni savaşlarda, devlet olmayan aktörler yer almaktadır. Düşük yoğunluktaki savaşların konvansiyonel savaşların yerini alması devletleri giderek zayıflatmıştır. Uzun vadede çeşitli savaş örgütleri devletlerin yerini alacaktır. Creveld'e göre, bu gelişme Clausewitz'in üçlü tanımını geçersiz kılmıştır.¹⁸ Düşük yoğunluktaki çatışmalarda halkın savaşın ağırlık merkezi haline gelmesi, cephe ve cephe gerisi, muharip ve muharip olmayan gibi kavramları geçersiz hale getirmiştir.¹⁹ Creveld'in bu gözlemi kısmen doğru olmakla birlikte, bu durum yeni savaşlara özgü değildir. Konvansiyonel savaşlarda da siviller hedef haline getirilmiştir. İkinci Dünya savaşında Almanya ve Japonya'ya karşı düzenlenen stratejik hava bombardımanlarının birincil hedefi yerleşim merkezleriydi. Amaç, hasım tarafın halkına büyük zayıat verdirerek ve terör estirerek ekonomisini, maneviyatını ve savaşını sürdürme iradesini çöktürmektir.²⁰ Savaşın sonuna doğru Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının amacı da savaşını bir an önce bitirmek ve Japonya'nın kayıtsız-şartsız teslimini sağlamaktır.

Mary Kaldor, "yeni" ve "eski" savaş ayırımını yaparken "yeni" savaşların tam anlamıyla yeni olmadığını da kabul ediyor. Ancak savaşları önlemek için alternatif stratejiler geliştirirken böyle bir ayırımın yararlı olacağını çünkü yeni savaşların eskilerden ne bakımından ve ne oranda farklı olduğunu bilmemiz gerektiğini ifade ediyor.²¹ Kaldor, savaşlarda meydana gelen değişiklikleri teknolojik ve taktik değişikliklerden ziyade sosyolojik ve siyasal koşullardaki değişikliklerde aramak gerektiğini vurguluyor.²² Aslında bu yaklaşım bize hiç de yabancı gelmeyen Clausewitzci anlayışı anımsatıyor.

Kaldor'un "yeni savaşlar" olarak adlandırdığı savaşlar, devletin ve devlet olmayan birimlerin "şebekeleri" (*networks*) arasında cereyan eden savaşlardır. Bu tür savaşlar, pek çok transnasyonal ilişkiyi bünyesinde barındıran, yasal ve/veya yasal olmayan karmaşık örgütlerce yürütülen silahlı mücadelelerdir. Diasporalar, şirketler, paralı askerler, gönüllüler, sivil toplum kuruluşları, dini ve etnik gruplar, uluslararası örgütler (barış operasyonları) gibi çeşitli küresel aktörler bu tür savaşların tarafları arasında yer alırlar. Genellikle "şebeke savaşları," küresel değişime ayak uyduramayan, sorunlarını çözemeyen ve meşruiyeti yara almış ülkelerde görülmektedir. Eski Yugoslavya, Somali, Afganistan ve Irak'ta yaşananlar bu tür savaşların en güzel örnekleridir. Şebekeler için ortak etnik ya da dini aidiyet temel bir teşkilatlanma ilkesidir. Savaş ise, aynı zamanda, bir siyasal seferberlik aracıdır (halkın belli bir söylem etrafında seferber edilmesi). Savaş, şebekeyi genişletmek ve güçlendirmek için kullanılmaktadır.²³

¹⁸ Creveld, *The Transformation of War*, s. 192-198.

¹⁹ Ibid. s.198-205.

²⁰ Bu stratejinin geliştirilmesine Giulio Douhet ve Alexander Seversky gibi isimlerin büyük katkısı olmuştur. Bkz. David MacIsaac, "Voices from the Central Blue: the Airpower Theorists", Peter Paret (der.), *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Oxford, Oxford University Press, 1986, s.624-647.

²¹ Mary Kaldor, "Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror", *International Politics*, No 42, 2005, s. 498 ve "Elaborating the New War Thesis", Duyvesteyn ve Angstrom (der.), *Rethinking the Nature of War*, s. 210.

²² Kaldor, "Old Wars, Cold Wars", s. 491.

²³ Kaldor, *Global Civil Society* s. 120-122.

“Şebeke savaşları,” küreselleşmiş ekonomik sistem içinde finanse edilmekte ve bu bağlamda transnasyonal ekonomik irtibatlar önemli rol oynamaktadır. “Şebeke savaşlarında” ne kesin galibiyet ne de kesin mağlubiyet söz konusudur. Önlenmeleri ve sonuçlandırılmaları zordur çünkü tarafların siyasi ve ekonomik bakımdan desteklenmelerine son vermek hemen hemen imkânsızdır. Savaşın devamında tarafların ortak menfaatleri vardır. Savaşın devamını sağlamak için taraflar arasında sanki zımni bir anlaşma söz konusudur. Kaldor’a göre, bu tür savaşların içsel dinamiği aşırı şiddete doğru tırmanma şeklinde tanımlanamaz. Çünkü bu savaşlarda içsel dinamik ancak savaşın sürekliliği, sona erdirilmesi özelliği ile ifade edilebilir.²⁴

Kaldor’un üzerinde durduğu diğer bir nokta, insanlığın bu tür yeni savaşlardan ancak Kant’ın felsefesinden esinlenen “kozmpolit” bir yaklaşımla çıkabileceği hususudur. Bu anlamda yeni savaşlar, kapalı kimlik gruplarıyla açık, yani “kozmpolit” kimlik grupları arasında cereyan eden bir mücadele şeklinde anlaşılmalıdır. Kaldor, savaş paradigmasına karşı evrensel hukuk paradigmasını savunmaktadır. İyimser hatta “ütöpik” bir duruşu tercih etmektedir.²⁵ Kant’ı da iyimser açıdan yorumladığı anlaşılmaktadır.²⁶ Kaldor’un da belirttiği gibi, meşruiyet konusunda yeni normların inşa edilmekte olduğu bir gerçektir. Bunlar, genellikle, insani müdahale ve “koruma görevi” gibi tehdit altındaki halkların korunması amacıyla askeri güç kullanılabilmesi ile ilgilidir.²⁷ Bu tür askeri müdahalelerin yasallığı ve meşruiyeti Birleşmiş Milletler tarafından pek çok şarta bağlanmış olsa da, söz konusu müdahaleler Kaldor’un dediği gibi, “kapalı” olan ile “kozmpolit” olanı, sadece ikinciye meşruiyet tanıyarak karşı karşıya getirmektedir.

Son zamanlarda Kaldor, Clausewitz’e çok daha yakınlaşmış gözüküyor. Birinci, yani asıl üçlemenin, makuliyet anlamındaki aklın ve siyasetin üstünlüğünün yeni savaşlarda da geçerliliğini koruduğunu kabul ediyor. Clausewitz’in yaklaşımının, alternatif yaklaşımlarla düşünmeyi kolaylaştıracak pek çok fikir içerdiğini belirtiyor. Buna rağmen, Kaldor’u Clausewitzci yaklaşımdan ayıran nokta, yukarıda belirttiğim gibi, savaşların içsel dinamiğinin işleyişi ile ilgilidir.

²⁴ Mary Kaldor, “Inconclusive Wars”, *Global Policy*, Cilt 1, No 3, 2010, s.271-272 ve 275.

²⁵ Kaldor, Amerikalı Yarbay Shannon Beebe ile birlikte yazdığı kitabını New York Üniversitesi (NYU) Hukuk Fakültesinde 18 Ekim 2010’da düzenlenen bir panelde tanıtırken kendisine yöneltilen eleştirel bir soru üzerine yaklaşımının ütöpik (*utopian*) olduğunu kabul etmiştir. Ancak zamanımızda bu tür yaklaşımların gerekli olduğunu da ifade etmiştir. Bkz. <https://its.law.nyu.edu/eventcalendar/index.cfm?fuseaction=main.detail> (Erişim Tarihi 20 Aralık 2010). Kitap için bkz. Shannon Beebe ve Mary Kaldor, *The Ultimate Weapon is no Weapon: Human Security and the New Rules of War and Peace*, New York, Public Affairs, 2010.

²⁶ Kant’ın özellikle uluslararası ilişkilerciler tarafından çok kullanılan iyimser yorumlarının yanında, kötümser ve eleştirel yorumlarının olduğu da bilinmektedir. Bu konuda, bkz. Ali L. Karaosmanoğlu, “Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, No 14, 2007, s.161-184.

²⁷ Mary Kaldor, *Human Security*, Cambridge, Polity, 2007.

Clausewitz ve Yeni Savaşlar

Yeni savaşların özelliklerini gördükten sonra, bu savaşların Clausewitz'in kavramlarıyla nasıl irdelenebileceğini araştıralım. Bundan sonraki bölümlerin amacı bu konuda ipuçları sunmaktır. Bu irdelemede *Savaş Üzerine*'nin genellikle hatalı yorumlanan bazı temel kavramları üzerinde de durulacaktır.

Siyaset, Askeri Güç ve Makuliyet

Clausewitz'in hatalı yorumlanmasının sebeplerinden biri bazılarının "mutlak savaş" ve kesin imha stratejisini vurgulaması, diğerlerinin ise "gerçek savaş" ve siyaseti sadece araç olarak öne çıkarması ve bu vurguları Prusyalıya atfetmeleridir.²⁸ Creveld, üçlemenin ve rasyonalitenin (amaç-araç ilişkisinin) yeni savaşları anlayıp açıklamamıza yardımcı olmayacağını ileri sürmüştü. Oysa Clausewitz'in anlayışında, her ne kadar savaş siyasetin bir aracı ise de, her savaşta olduğu gibi günümüzdeki savaşlarda da, siyasetin önüne diğer eğilimlerin geçmesi önlenemeyebilir. Savaşın dinamizmi ve şiddetin yarattığı kargaşa siyaseti bir kenara itebilir. Hatta aşırı şiddet savaşın askeri amacı bile olabilir. Balkanlarda-ki, Afrika'daki ve Irak'taki etnik temizlikler ve diğer katliamlar zamanımızın savaşlarının (Kaldor'un şebeke savaşlarının) özelliği haline gelmiştir. Üç eğilimin etkileşimi ne sabit ve değişmez ne de çizgiseldir. Savaşa siyasi uygunluk ve makuliyet de yön verebilir.²⁹ İlgili halkların duyguları ve değer yargılarının siyaseti ne ölçüde etkilediği ya da siyaset tarafından nasıl etkilendiği değerlendirmelere dâhil edilmelidir. Zamanımızda medyanın rolü de savaşlarda her zamankinden daha çok öne çıkmıştır. Uluslararası meşruiyet konusunda değişen inançların tarafların davranışlarını etkileyen bir faktör olduğu da unutulmamalıdır. Tüm bu hususlar Clausewitzci paradigma içinde analiz edilebilir. Eski Yugoslavya'daki savaşlarda tecrübe kazanmış bir askere kulak verelim:

Bugünün savaşlarında çatışma sivil halklar arasında geçiyor. Askeri güç halkın niyetlerini etkilemek için kullanılıyor. Bu itibarla, Clausewitz'i ve onun üçlemesini ilgisiz gibi değerlendirip eleştiren görüşleri paylaşmam mümkün değildir. Ulusal ve uluslararası operasyonlardaki tecrübelerim gösteriyor ki, üçlemenin tüm üç unsurunu da dikkate almadan... bir askeri operasyonu başarıyla sürdürmek mümkün değildir.³⁰

Kaldor'a göre, "şebeke savaşlarının" içsel dinamiği aşırı şiddete doğru tırmanma değil, savaşın sınırlı kalarak devam etmesi ve sona ermemesi yönündedir.³¹ Yeni savaşların içsel eğilimi istisnasız Kaldor'un söylediği gibi işlese dahi, olay gene de Clausewitz'in

²⁸ Strachan, "Clausewitz and the Dialectics of War", s.20 ve 33-35.

²⁹ Echevarria II, *Clausewitz and Contemporary War*, s. 72-78; Herberg-Rothe, *Clausewitz's Puzzle*, s. 6-7; ve Colin S. Gray, *Fighting Talk: Forty Maxims on War, Peace, and Strategy*, Westport, Conn., Praeger, 2007, s. 28-29.

³⁰ General Sir Rupert Smith, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, Londra, Allan Lane, 2005; bkz. Paul D. Williams, "War", P.D.Williams (der.), *Security Studies: An Introduction*, Londra, Routledge, 2008, s. 155 tarafından alıntılanmıştır. Tercüme mealendir.

³¹ Kaldor, "Inconclusive Wars", s.171-172.

sunduğu paradigma içinde tahlil edilip anlaşılabilir. Süreklilik eğiliminin hâkim olduğu savaşta “sürtünme” yaratan pek çok maddi ve manevi etken savaşın son bulmasını sağlayabilir. “Sürtünme” etkenlerinden bazıları zamanımızda özellikle etkinliklerini arttırmışlardır. Meşruiyeti koruma ya da kazanma çabası, hukuka ve insan haklarına uyma eğilimi, uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının müdahaleleri, kamuoylarının, medya ve diğer iletişim merkezlerinin hassasiyetleri bu etkenler arasında sayılabilir. Başka bir deyişle, savaşın sona erdirilmemesi de bir tür aşırılıktır. Asıl önemli olan, savaşın içsel eğiliminin şu veya bu yönde işleyip işlememesinden ziyade “sürtünme”nin araya girerek içsel dinamiği etkilemesidir.

Günümüzde Creveld gibi Clausewitz’i eleştirenlerin pek çoğuna göre “siyaset,” devletin siyasi amacı anlamını taşır; siyaset ile savaş arasında akla dayanan bir amaç-araç ilişkisi vardır ve bu ilişki devletin menfaatini (milli menfaati) temsil eder. Clausewitz’i eleştirenler tanımlamayı bu şekilde yaptıktan sonra, bu modelin günümüzün savaşlarını açıklamakta yetersiz kaldığını belirtirler. Burada iki temel hata söz konusudur. Birincisi, bu anlatım Clausewitz’in görüşünü tam olarak yansıtmaktan uzaktır. İkincisi, çağdaş savaşlar da büyük ölçüde yukarıdaki modele uygundur. Onların da siyasi amaçları vardır. Onlarda da şiddet siyasi amacı gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. *Savaş Üzerine*’deki siyaset kavramının iki boyutu vardır. Nesnel boyutu, mevcut tarihi, siyasi ve toplumsal koşulların tümünü ifade eder. Burada söz konusu olan bağlamdır.³² İkincisi ise öznel boyuttur ki, burada çatışan tarafın siyasası, öznel siyaseti, yani en dar anlamıyla siyasi amacı söz konusudur. Siyasa (siyasi amaç ya da program), siyasetin aksine tek taraflı olduğu için salt rasyonel olarak düşünülebilir. Siyaset ise, çift ya da çok taraflıdır ve her zaman karşılıklı etkileşimler içerir. Karşılıklı etkileşimler içerdiği için çatışmalar ve işbirlikleri siyasetin salt rasyonel hedefine varmasını engeller.³³ Bu noktaya geldiğimiz zaman kendimizi gene siyasetin bütüncül ve kapsayıcı anlamıyla baş başa buluruz.³⁴ “Bu niteliği ile savaş hiçbir zaman kendi öz yasalarına tabi olamaz, başka bir bütünün parçası olmaktan kurtulamaz: bu bütün ise siyasettir.”³⁵ Onun için siyaset ile savaş arasındaki ilişkiyi sadece akılcı bir amaç-araç modeline indirirsek, Clausewitz’den uzaklaşmış oluruz. Oysa siyasetin ilişkiler ağını yansıtan boyutunu vurgulayarak yeni savaşlara bakarsak, Clausewitz’in hiç de yabancı olmadığı savaşın karmaşıklığını kavramsal olarak düzenleme noktasındaki ter-cihlerimizi çoğaltma fırsatını yakalayabiliriz.

Yeni savaşlarda çatışan aktörlerin eylemlerinin siyasa-savaş (amaç-araç) ilişkisinin tamamen dışında olduğunu söylemek de doğru değildir. Devlet olmamalarına rağmen El-Kaide ve PKK gibi terör örgütlerinin de siyasi amaçları vardır. Önemli olan, her iki örgütün de amaçlarını, kullandıkları araçlarla irtibatlandırma eğilimi içinde olmalarıdır. Yani, aynı devletler gibi, stratejik düşünmeleridir, önemli olan. Teröristleri dağa çıkma-ya, sivilleri katletmeye, ya da intihar bombacılığına sevk eden dini ya da etnik milliyetçi

³² *On War*, s. 605-606.

³³ Bassford “The Primacy of Policy”, s.85-86.

³⁴ Herberg-Rothe, *Clausewitz’s Puzzle*, s.140-141; Echevarria, “Clausewitz and Contemporary War,” s. 84-94.

³⁵ *On War*, s. 607.

duygular olabilir. Hatta terör örgütleri kendilerini bu terimlerle ifade edebilirler. Fakat bu tür söylemler örgütlerin siyasi amaçtan yoksun oldukları anlamına gelmez. Chicago Üniversitesi profesörlerinden Robert A. Pape'in yaptığı araştırmalar son çözümlemede terör örgütlerinin tamamen siyasi nitelikteki amaçlarını gerçekleştirmek için şiddete başvurduklarını göstermektedir.³⁶ PKK'nın siyasi amacının ise, bağımsız Marksist bir devlet kurmaktan Kürtlerin "eşit haklar" ile etnik temele dayalı özerklik elde etmesine doğru nasıl evrildiğini kendi söylemlerinde ve beyan ettikleri siyasi programlarında net olarak görüyoruz.³⁷

Pek çok kişi El-Kaide'yi siyasi amacı olmayan köktendinci "nihalistlerin" örgütü olarak düşünür. Düşmanın ortadan kaldırılmasının tek kutsal amaçları olduğu iddia edilir. Terör eylemlerini "Allah" adına işledikleri düşünülür. Bu anlayış El-Kaide militanlarının İslam dininin sıra dışı (ve yanlış) bir yorumu kullanılarak seferber edildiklerini gösterir. Hatta teröristlerin yüksek bir manevi güce sahip olduklarının da altını çizer. Ancak bu, El-Kaide'nin terör örgütü olarak siyasi amaç gütmeye başladığını göstermez. Usame Bin Ladin'in ve örgütünün siyasi programı üç evreli olarak tanımlanmaktadır: İlki, tüm Müslüman topraklarını Müslüman olmayan güçlerin elinden kurtarmak (tahrir); ikincisi, Mısır, Suriye, Irak ve diğerleri gibi ulus devletleri kaldırarak tüm Müslüman ülkeleri birleştirmek (tevhid); ve nihai hedef olan hilafeti tüm kurtarılmış ve ulus devletlerden arındırılmış İslam coğrafyasını kapsayacak şekilde yeniden kurmak.³⁸

Kaldor, rasyonel ile makuliyet (*reasonableness*)'i birbirinden ayırarak Clausewitz'e biraz daha yakınlaşır. Yeni savaşlar, aynen eskiler gibi araçsal bir özelliğe sahip olabilirler. Ama siyasal-toplumsal bağlama geçildiği zaman taraflar makul olmaya zorlanırlar. Kaldor makuliyeti evrensel normlarda ifadesini bulan ulusal ve uluslararası hukuk ile ilişkilendirir.³⁹ Duyguları, korkuları, sempatileri, hukuki ve ahlaki değer yargılarını ve her türlü öznelliği içeren makuliyet her savaşa nüfuz etme eğilimi göstererek şiddetin aşırılıklara tırmanmasını engellemek için araya girer.⁴⁰ Clausewitz uluslararası hukuku zikretmemiştir. Fakat öznellikleri vurgularken de herhangi bir sınırlama koymamıştır.

Devlet Olmayan Aktörler

Clausewitz'in maruz kaldığı eleştirilerden biri de, yaklaşımının sadece devletlerarası savaşları kapsadığı yönündedir. Oysa Clausewitz'in paradigması sadece devletleri değil, devlet olmayan birimleri de içine alır,⁴¹ devlet olmayan toplumsal örgütlenmelere, mesela

³⁶ Robert A. Pape, *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, New York, Random House ve Palgrave, 2005.

³⁷ Nihat Ali Özcan, *PKK (Kürdistan İşçi Partisi): Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, Ankara, ASAM, 1999, s.55-68. PKK ile yakın irtibatlı olan Demokratik Toplum Kongresi'nin (DTK) Güneydoğu'da ortaya attığı "özerk siyasi-toplumsal Kürdistan modeli" için bkz. Fikret Bila, "Güneydoğu'da Alternatif Örgütlenme", *Milliyet*, 7 Aralık 2010, s.14.

³⁸ Walid Phares, *Future Jihad: Terrorist Strategies against America*, Londra, Palgrave, 2005, s. 200.

³⁹ Kaldor, "Inconclusive Wars", s. 278-279.

⁴⁰ Bassford, "The Primacy of Policy", s. 85-90.

⁴¹ Echevarria, *Clausewitz and Contemporary War*, s. 84.

Kaldor'un "şebeke"lerine de uygulanabilir. Yeni savaşlara katılan her topluluğun, devlet şeklinde örgütlenmiş olsun ya da olmasın, kendine göre bir örgütü, lider kadrosu ve silahlı birimleri vardır. Örgütün yapısı El-Kaide'deki gibi esnek olabilir ve hücrelere bölünebilir ya da PKK'daki gibi daha hiyerarşik olabilir. Bu örgütlerle mücadelede aktörlerin çokluğu ve çeşitliliği mücadeleyi karmaşık hale getirebilir. Hatta birbirleriyle çatışan pek çok değişik örgüt de söz konusu olabilir. Irak ve Afganistan'daki durumlar bunun en çarpıcı örnekleridir. Çarpışan tarafları birbirinden ayıran tek anlamlı fark meşruiyetle ilgilidir. Aktörlerden bazıları meşru sayılırken, bazıları gayrimeşru sayılmaktadır. Devlet meşru, PKK gayrimeşrudur. Bu farkın stratejik analizlerde, diğer pek çok faktör gibi dikkate alınması gerekir ise de, savaşın doğasını değiştiren önemde bir fark yarattığını düşünmek yanlıştır. Kaldı ki, yeni savaşlarda devlet olmayan birimlerin de meşruiyet arayışına girdiklerini ve ona göre davranmaya başladıklarını gözlemliyoruz. Bunun en ilginç örneklerinden biri gene PKK'dır.

Savaş Üzerine'nin Altıncı Kitabında halk savaşlarını inceleyen bir Bölüm vardır.⁴² Ayrıca Clausewitz, 1811-1812 yıllarında Berlin'deki Harp Okulunda (*Kriegsschule*) devlet olmayan aktörlerin karıştığı savaşlar ile Vendée, Tirol ve İspanya'daki halk ayaklanmaları üzerine dersler vermiştir. Bunun da ötesinde 1812 yılında Napolyon'un Prusya'yı işgaline karşı direnmek için devlet olmayan örgütler yoluyla mücadeleyi analiz ve tavsiye eden bir risaleyi kaleme almıştır (*Bekanntnisdenkschrift*).⁴³ Clausewitz'in eserini bir bütün olarak incelediğimiz zaman, Prusyalı kuramcının gözünde, bir savaşın stratejik ölçütlere göre savaş olması için aktörlerin devlet şeklinde örgütlenip örgütlenmemelerinin önemi olmadığını anlarız.

Devletin ve Güç İlişkilerinin Devamlılığı

Küreselleşmenin devleti göreceleştirdiğini gözlemliyoruz. Fakat devletin kendini yenileyerek değişen şartlara uyma çabası içine girdiğine de tanık oluyoruz. Devletin bu çabasını anlamamız için Clausewitz-Foucault ikilisi bize yardımcı oluyor. Clausewitz, egemenlik kavramını aforoz eden bir çağdaş eleştirel felsefe akımına da ilham kaynağı olmuştur. Julian Reid bu akıma "karşı stratejik düşünce" adını veriyor ve Clausewitz'i bu akımın "ilk mimarı" olarak gösteriyor.⁴⁴ "İlk mimarlık" üzerine fikir yürütecek durumda değilim. Ama Foucault'nun *Savaş Üzerine*'den önemli ölçüde, adını anarak ya da anmadan, yararlandığını söyleyebilirim. Bu bölümde, Michel Foucault'nun Clausewitz yorumuna dayanarak güç ilişkilerinin kendini yenileyerek nasıl devam ettiğini ve devletin bu süreç içinde bir ölçüde yıpranarak da olsa, kendini yeni şartlara uydurarak egemenliğini nasıl tazelediğini irdelemeye çalışacağım.

⁴² Clausewitz, *On War*, s.479-483.

⁴³ Christopher Daase, "Clausewitz and Small Wars", Strachan ve Herberg-Rothe, *Clausewitz in the Twenty-First Century*, s.183 ve Werner Hahlweg, "Clausewitz and Guerilla Warfare", Handel, *Clausewitz and Modern Strategy*, s.127-133.

⁴⁴ Julian Reid, "Re-appropriating Clausewitz: The Neglected Dimensions of Counter-Strategic Thought", Beate Jahn (der.), *Classical Theory in International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s.277-295.

Foucault'ya göre güç, devlet ya da hükümetle özdeşleşen bir kavram değildir. Pek çok Marksist düşünürün aksine Foucault, "sınıf indirgemeciliği"nin⁴⁵ ötesine geçer. Onun felsefesinde güç uygulaması, toplumun tüm kesimlerini saran bir ilişkiler ağıdır; sonu gelmeyen mücadeleler, dönüşümler ve geri dönüşler içeren bir süreçtir.⁴⁶ "Dengesiz, gayrimütecanis, istikrarsız ve gergin güç ilişkilerini bütünleştirmek için" siyaset ile savaş zaman zaman yer değiştirebilir.⁴⁷ Bu anlamda savaş ve siyaset, değişik durumlara göre birbirlerinin yerini alan iki farklı "strateji"⁴⁸dir. Aynen Clausewitz'de olduğu gibi, güç ilişkisinin "direnc"e ihtiyacı vardır.⁴⁹ En baskıcı ve sınırlayıcı güç ilişkileri bile üretkendir. Davranışları köreltmekten çok, yeni davranış kalıpları ve kurumlar ortaya çıkarırlar. Devlet daima dirençle karşılaşacağı için, güç ilişkilerini yeniden düzenleme ihtiyacını duyar.⁵⁰

Değişerek zamanımıza gelen devletin gücü, hayatı yok etmek için kullanıldığı gibi, bugün daha çok hayatı yeniden biçimlendirme sonucunu da doğurmaktadır.⁵¹ Clausewitz'de olduğu gibi Foucault'da da güç ilişkilerinin aşırılıklara tırmanması kesintiye uğrar.⁵² Tırmanmayı engelleyen faktörler arasında, aşırılığa bizzat maruz kalma korkusu olabileceği gibi, aşırılığın kurulu düzeni altüst edeceği endişesi de vardır. Clausewitz, savaşı "ticarete" de benzetir.⁵³ Savaşın bir alışveriş olarak tanımlanması, onun aşırılık eğilimi gösteren iç dinamiğini ister istemez sakatlayacak ve onu siyasetin kollarına teslim edecektir. Foucault açısından, işte bu Clausewitzci savaş (güç ilişkisi) anlayışı modern devletin stratejisini açıklamaktadır. Bu strateji, yeni siyasi düzenler üretmek için toplumdaki güç ilişkilerinin ve devletin gücünün kullanılması anlamına gelmektedir. Böylece, modern devlet yeni yönetim biçimlerine kavuşur. Kendini değişen şartlara uydurma fırsatını bulur. Farklılıkların yönetimini kolaylaştırır. Başka bir deyişle, devletin egemenliği de yenilenmiş olarak devam eder.

Yeni savaşların sonunda mevcut devlet kurumlarının yenilenmesi ve yeni devletlerin inşa edilmesi zamanımızın özelliklerinden biridir. İnşa faaliyetinin insan hakları, çoğulculuk ve hukukun üstünlüğü gibi değerleri gözetecek sonuçlar vermesine dikkat edilmesi, hem devletlerin hem de uluslararası örgütlerin siyasi amacı haline gelmiştir. Bu değerleri benimsemenin, hem devletlerin hem de uluslararası düzenin devamlılığını ve meşruiyetini sağlayacağına inanılmaktadır. Eski Yugoslavya'da ve Irak'ta mümkün olduğunca demokratik değerlere ihtimam gösteren bir inşa faaliyetine tanık oluyoruz. Türkiye'de PKK ile

⁴⁵ Faruk Yalvaç, "Devlet", Atila Eralp (der.), *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul, İletişim, 2005, s. 47.

⁴⁶ Michel Foucault, *The History of Sexuality I: The Will to Knowledge*, London, Penguin, 1990, s. 92 ve 94.

⁴⁷ Ibid. s. 93. Ayrıca bkz. Michel Foucault, *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France 1977-1978*, Londra, Palgrave, 2007, s. 90 ve 305-306.

⁴⁸ Foucault, *The History of Sexuality I*, s. 93.

⁴⁹ Ibid. s. 95.

⁵⁰ Sara Mills, *Michel Foucault*, Abingdon, Oxon, Routledge, 2004, s.33-35 ve 48-52.

⁵¹ Foucault, *The History of Sexuality I*, (*Right of Death and Power of Life*), s.135-138 ve Reid, "Re-appropriating Clausewitz", s.284.

⁵² Reid, "Re-appropriating Clausewitz", s.286-289.

⁵³ *On War*, s.149.

mücadelenin sonunu getirme, terörü bitirme ve Kürt sorununu çözme konusunda şiddeti sınırlama ve demokratik değerleri ve hukuku ön plana çıkarma çabalarını gözlemliyoruz. Taraflar sorunları çözmek için bir hukuki çerçeve ve müzakere zemini arayışı içine giriyor. Taraflardan biri, oldukça geniş bir özerk alan talep ederken, diğeri yeni hukuki ve kurumsal düzenlemelerle kendini yenileyerek egemenliğini sürdürmeye çalışıyor.

Savaş ve Teknolojik İlerleme

Teknolojik ilerlemeler yeni savaşları eskilerinden ne ölçüde farklı kılmaktadır? Ateş gücünü ve isabet derecesini arttıran yeni silah sistemleri ile iletişim, istihbarat ve ulaşım kabiliyetini iyileştiren her yenilik savaşı anlamamız için önemlidir. Clausewitz, Aydınlanmanın maddeci ve akılcı askeri doktrinlerini eleştirmiş ve savaşın manevi unsurlarını vurgulamıştı. Buna rağmen Clausewitz'in savaşın maddeci ve ölçülebilir taraflarını küçümselediği sonucunu çıkarmak doğru değildir. Lojistik, ikmal ve intikal hatları, sayı ve malzeme üstünlüğü ve savaş alanının coğrafi ve topografik özelliği, *Savaş Üzerine*'de önemli yer işgal eder. Fakat Clausewitz'e göre, savaşın nesnel unsurlarına anlam kazandıran insandır.

Soğuk Savaşın sivil strateji uzmanları da zaman zaman teknolojik ilerlemeye haddinden fazla ağırlık veren Amerikan geleneğini eleştirmişlerdi. Kennedy-Mcnamara döneminde, sistem analizi ve teknolojik üstünlüğün abartıldığını ve bunların savaşı tarihsel ve siyasi ortamından ayırdığını ve stratejiyi "rokoko"laştırarak Vietnam fiyaskosunun sebeplerinden birini teşkil ettiğini, Bernard Brodie yazmıştı.⁵⁴ Irak savaşında da açıkça görüldü ki, ileri teknoloji Saddam'ın konvansiyonel silahlı kuvvetlerini birkaç gün içinde imha etti. Fakat bu kolay başarıdan sonra, tipik bir "şebeke" savaşı başladı. Bu safhada teknolojik üstünlüğün Irak'ta etkili bir egemenlik kurmak için yeterli olmayacağı ortaya çıktı.

Yeni savaşlarda teknolojiye haddinden fazla ağırlık vermek yöneticileri, taktiklere ve harekât usullerine odaklanmaya sevk eder. Böyle bir yaklaşım savaşı tarihsel ve siyasi bağlamından uzaklaştırır. PKK ile mücadele iyi bir örnektir. Modern teknoloji kullanan konvansiyonel askeri güçle ve düşman merkezli stratejiyle yıllarca sorunu çözemeyen devlet sonunda insan, halk ve siyaset merkezli bir yaklaşıma doğru değişmek zorunda kalmıştır.⁵⁵ Irak'ta da benzer bir gelişme yaşanmaktadır. Askeri güç merkezli yaklaşımla çatışmaları durduramayan ve düzeni kuramayan ABD, insan, halk ve siyaset merkezli bir yaklaşım benimseyerek hem ülkenin bütününde hem alt düzeydeki yerel topluluklar düzeyinde halka hizmeti öne çıkaran siyasi, diplomatik ve ekonomik tedbirler uygulamaya başlamıştır.⁵⁶

⁵⁴ Brodie, "War and Politics", s.125, dipnot 12. "Rokoko savaşlar" veya "dantel savaşlar", Westphalia Barışı ile Fransız İhtilali arasındaki dönemde matematiksel hesaplara ve taktiksel modellere ağırlık veren savaşlardır.

⁵⁵ Orgeneral İlker Başbuğ'un 14 Nisan 2009 tarihinde Harp Akademilerindeki konuşması, bkz. www.tsk.tr/KOMUTANKONUŞMALAR.html (Erişim Tarihi 9 Kasım 2010).

⁵⁶ General David Petraeus, "Counterinsurgency Concepts: What We Learned in Iraq", *Global Policy*, Cilt 1, No 1, 2010, s.116-117.

Uluslararası Örgütler ve Askeri Müdahaleler

Zamanımızda liberal değerler yeni savaşları ve askeri müdahaleleri tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar etkiliyor. Bu değerler savaşın amacına, siyasi ortamına ve savaş sonrası düzenlemelere yeni bir boyut olarak giriyor. BM, NATO, AB, AGİT, diğer bölgesel örgütler ve koalisyonlar bu değerleri söylemlerinde ve siyasi amaçlarında ön plana çıkararak yeni savaşlara müdahale ediyorlar. Bu olgu yeni savaşların en önemli özelliklerinden birini teşkil ediyor.

Savaş Üzerine'nin son bölümlerinden⁵⁷ esinlenerek ve zamanımızdaki tecrübelerle bakarak yeni savaşların sona erdirilmesini iki farklı şekilde düşünmek mümkündür. Birincisi, hasım tarafın kuvvetlerini kesin bir zafer sonucunda tamamen güçsüz ve etkisiz hale getirdikten sonra yeni bir siyasi-ekonomik rejimi, hatta siyasi kültürü ona zorla kabul ettirmektir. Bu anlayış, Amerikan İç Savaşında Güney'e ve İkinci Dünya Savaşında Almanya ve Japonya'ya karşı uygulanan kayıtsız-şartsız teslim stratejisi ve rejim değiştirme siyasetidir. Özellikle Irak'taki tecrübeler bu anlayışın yeni savaşlarda başarılı olamayacağını göstermiştir. İkinci anlayış ise, savaşı ve askeri harekâtı sınırlı tutarak, siyasi etkileşimi (resmi ve gayri resmi görüşmeler yoluyla ve demokratik tartışma zemini hazırlayarak) artırmak ve yeni bir ekonomik ve siyasi rejim kurulmasına aktif olarak katkıda bulunmaktır. Buradaki amaç karşı tarafa irademizi zorla kabul ettirmek değil, hem kendimizin hem karşı tarafın kullandığı gücü sınırlandırarak hiçbir tarafın maddi ve manevi mevcudiyetinin tehdit altında olmadığını göstermektir. Mesela, ETA ve IRA'ya karşı uygulanan strateji böyledir. Türkiye'nin 1925'den beri Kürt isyanlarına ve daha sonra PKK'ya karşı uyguladığı strateji askeri güç ve düşman merkezli bir boyun eğdirme stratejisi iken, günümüzde insan ve halk merkezli bir anlayışa doğru değişmektedir.

Bu ikinci anlayış uluslararası örgütler tarafından da benimseniyor. Fakat unutmamak gerekir ki, bu anlayış hangi aktör tarafından benimsenirse benimsensin şiddeti sınırlama araçlarından biri olarak askeri güç kullanma tercihini kenara itmiyor. Irak'ın Kuveyt'e saldırarak Birinci Körfez Savaşını başlatması gibi durumlarda BM Antlaşmasınının 51'inci maddesi veya VII'inci Bölümü çerçevesinde saldırgan devlete karşı ancak askeri güç kullanılarak saldırı durdurulabilirdi. Böyle bir senaryonun eski savaşlardan farkı yoktur. Asıl fark yeni savaşların durdurulmasında ortaya çıkıyor. Herberg-Rothe ve Kaldor'un önemle belirttikleri gibi, yeni savaşlarda askeri gücün düşman odaklı kullanılması yeni düşman yaratıyor, şiddetin tırmanmasına yol açarak olayı daha karmaşık hale getiriyor. Bu tür savaşlarda insan ve halk merkezli bir strateji uygulamak gerekiyor. Mezhep ve etnik aidiyetlerin şiddetten arındırılması, sivil halkın korunması, hukukun üstünlüğünün, korkusuz ve özgür bir tartışma ortamının yaratılması ve kamu hizmetlerine halkın erişmesinin kolaylaştırılması uluslararası örgütlerce amaç olarak benimseniyor.⁵⁸

⁵⁷ *Savaş Üzerine*, Kitap VIII, Bölüm 4-6.

⁵⁸ Kaldor, "Inconclusive Wars", s. 279-280 ve A. Herberg-Rothe, "Clausewitz and a New Containment: The Limitation of War and Violence", Strachan ve Rothe, *Clausewitz in the Twenty-First Century*, s.281-307.

Uluslararası örgütler bu noktada iki sorunla karşılaşılıyor. Birincisi herkesin bildiği ve değiştirilmesi görünür gelecekte mümkün olmayan bir gerçekliktir: Devletlerin egemenlikleri konusundaki kıskançlıkları eskisi gibi devam etmekte ve büyük devlet politikaları uluslararası örgütlerin kararlarını ve davranışlarını etkilemektedir. İkincisi ise, uluslararası örgütlerin paradoksal olarak yeni savaflara müdahalede gittikçe artan askeri güç ve şiddet kullanma ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç ilk defa Eski Yugoslavya'daki olaylar ve silesiyle ortaya çıkmış ve BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından ifade edilmiştir.⁵⁹ BM'nin Barışı Koruma Operasyonları Bölümünde yapılan çalışmalarda ve BM tarafından kabul edilen raporlarda da bu ihtiyaç kuvvetle vurgulanmaktadır.⁶⁰ Ancak "güçlü" (*robust*) barış operasyonlarıyla yukarıda belirtilen görevlerin başarıyla yerine getirilebileceği tekrarlanmaktadır. Barış Güçlerinin Soğuk Savaş döneminde bazı istisnalar dışında sadece kendilerini korumak için ateşli silahlara başvurma yetkisi varken, bugün artık görevlerini ifa edebilmek için de askeri kuvvete başvurma yetkisine sahip olduklarını görüyoruz (*to use force to defend the mandate*). BM belgeleri bu şartlarda kuvvet kullanmayı "taktik düzeyde" kuvvet kullanma olarak niteliyor. Fakat Clausewitz'den öğrendiğimize göre taktik, stratejik ve siyasi düzeyler birbirleriyle sıkı etkileşim içindedirler. Savaş bir bütündür. Askeri kuvvet kullanma ister istemez taraflar arasındaki güç dengelerini ve Barış Gücünün tarafsızlığını etkileyecektir. Askeri kuvvete maruz kalan taraf uluslararası örgütü "düşman" gibi algılamaya başlayacaktır, özellikle kendi kültürünün ve manevi mevcudiyetinin tehdit altında olduğu hissine kapılacak ve direnci artacaktır. Kaldı ki, "görevi ifa için kuvvet kullanma" son tahlilde Güvenlik Konseyi'nin tespit ettiği siyasi amaç için kuvvet kullanma anlamına gelir.

Son tahlilde gene Clausewitz'den ayrılamıyoruz. Yeni savaflara müdahalede siyasetin üstünlüğü, siyasetin askeri harekâtı kontrolü, liderler ve komutanların makuliyet içeren cesur kararları ve nihayet manevi güçlerin dikkate alınması ikilemlerin aşılması için gerekli oluyor. Savaşların bitirilmesi konusunda *Savaş Üzerine*'nin Birinci Kitabının Birinci Bölümü ile Sekizinci Bölümü değerli bir ilham kaynağıdır. Orada, savaşta yenilip ezilen tarafın ayağa kalkmak için her fırsatı kullanacağı, barışın geçici olacağı ve savaşın süreklilik kazanacağı vurgulanır. Onun için savaştan sonra kurulacak düzenin sürekliliği sağlanmak isteniyorsa gücü ona göre sınırlamak ve yenilen tarafın meşru menfaatlerini dikkate almak gerekir. Savaşın sona ermemesi için çalışmak da bir tür aşırılıktır. Araya ister istemez meşruiyet kaygılarının girmesi, her iki tarafın katlanmak zorunda kaldığı büyük kayıplar, eriyen kaynaklar, ulusal ve uluslararası ortamdaki gelen baskılar tarafları makuliyete yönlerecek ve siyasi amaçların sınırlanmasına yol açarak savaşı sona erdirecektir.

⁵⁹ Kofi A. Annan, "UN Peacekeeping Operations and Cooperation with NATO", *NATO Review*, Cilt 41, No 5, 1993, s.3-7.

⁶⁰ *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines (The Capstone Doctrine)*, New York, UN Department of Peacekeeping Operations, 2008, Bölümler 2 ve 3.

Sonuç

Clausewitz, bizim gibi, istikrarsız bir geçiş döneminde yaşamış ve o dönemdeki değişik savaşları anlamak için kapsayıcı, değişkenler bakımından ucu açık, yani günümüzdeki de-yişle “hasis” (*parsimonious*) olmayan bir kuram geliştirmiştir. Ona göre, savaşlar kendilerini yaratan ortamlara göre değişir, fakat değiştikçe aynı şeydir.

- Yeni savaşlarda, eskilerde olduğu gibi, aşırılıklara tırmanma eğilimi söz ko-nusudur.
- Sayısız “sürtünme” unsuru araya girerek iç dinamiğin işlemesini aksatır ve savaşın sonuca doğru yönelmesini sağlayabilir. Yeni savaşlarda en etkili unsurlar arasın-da tarafların meşruiyet arzusu ve uluslararası örgütlerin işe karışması sayılabilir. Savaşları engellemek ve bitirmek amacıyla uluslararası siyasi tercihler üretmeyi “sürtünme” açısından düşünmek gerekir.
- Üçlemenin tüm unsurları yoğunluklarının ve aralarındaki etkileşimlerin değiş-mesine rağmen yeni savaşlarda da mevcuttur. Ancak yeni savaşlarda ağırlık mer-kezini sivil halk teşkil etmektedir. Halk zaman zaman hem hedef haline gelmekte hem de korunması ve kalkındırılması gereken bir değer sayılmaktadır.
- Siyaset, hem askeri harekâtın nihai amacı olarak hem de siyasi etkileşimlerin top-lamı olarak yeni savaşlarda da mevcuttur. Etnisite ve din, eşitlik, özerklik, bağım-sızlık ya da işgale son verme talepleri olarak siyaseten de ifade edilmektedirler.
- Yeni savaşlarda devlet olmayan birimler de savaşan taraftır. Devlet zayıflamakta-dır; fakat bu, esasta bir fark yaratmamaktadır. Kaldı ki devlet, egemenliğini sür-dürmek için kendini değişen şartlara uydurma yeteneğine sahiptir.
- Teknolojik ilerlemeler yeni savaşlarda anlamlı bir fark yaratmamaktadır. Savaşan taraflar kendilerine uygun yeni teknolojileri kolayca elde edip kullanabiliyorlar. Kaldı ki, teknolojik üstünlüğe fazla ağırlık vermek savaşi tarihi-toplumsal-siyasal bağlamından uzaklaştırarak vahim hatalara zemin hazırlayabiliyor.
- Yeni savaşlarda en önemli yeniliklerden biri, liberal değerlerin ve insan-halk mer-kezli yaklaşımların taraflar için meşruiyet unsuru haline gelmesidir. Bu değerler tüm aktörleri etkileyen “sürtünme” unsuru olarak yeni savaşlardaki tırmanma eğilimi gösteren şiddeti azaltabildiği gibi, savaşmaya devam etme aşırılığını da engelleyebilir.
- Yeni savaşlarda en önemli ikinci yenilik savaşa uluslararası örgütlerin müdahil olmasıdır. Burada üstesinden gelinmesi gereken en önemli sorunlar örgütlerin ve koalisyonların, insan ve halkın güvenliği ile kalkınma (reform) arasındaki, askeri kuvvet kullanma ile uluslararası görev arasındaki, tüm bu hususlar ve ilgili dev-letin meşru egemenliği arasındaki dengeleri nasıl sağlayacaklarıdır. Ayrıca büyük devlet politikalarının siyasi ortamlar üzerindeki etkisi küreselleşmeye rağmen sona ermemiştir.

- Yeni savaşlar, savaşın doğasını ve içsel mantığını etkilemiyor. Esas itibarıyla eski savaşlarla yeni savaşlar arasında Clausewitz'in kuramı çerçevesinde tahlil edilemeyecek bir fark ortaya çıkmıyor. Değişim tarihi-toplumsal-siyasal bağlamla sınırlı kalıyor.

Eğer her münferit savaş denetim altına alarak bitirebilmek için o savaşın toplumsal ve siyasal ortamını bilmemiz gerekiyorsa, savaşın siyasal ve stratejik kültürlerini de anlamamız gerekiyor. Bu noktada yeni savaşlarla ilgili antropolojik araştırmalara ihtiyaç olduğu kesinlik kazanıyor. Bu konuda John Keegan'ın çalışmalarından yararlanılabilir.⁶¹ İkinci olarak, "zafer" kavramı Clausewitz'in paradigması çerçevesinde yeniden ele alınmalıdır. Bu kavramın zamanımızın şartlarına göre yorumlanması yeni savaşları sona erdirmeye bakımından önemlidir. Diğer bir araştırma alanı, uluslararası örgütlerin stratejik, operasyonel ve taktik düzeylerde siyaset ile askeri gücü nasıl irtibatlandırmaları gerektiği ile ilgilidir. Barış operasyonlarında siyaset ile askeri güç arasındaki ilişkinin ortaya çıkardığı açmazların üstesinden gelebilmek için kavramsal çalışmalardan beslenen siyasi tercihler üretmeye yönelik araştırmalara ihtiyaç vardır.

---

⁶¹ John Keegan, *A History of Warfare*, s.24-46.

Kaynakça

- Annan, Kofi A. "UN Peacekeeping Operations and Cooperation with NATO", *NATO Review*, Cilt 41, No 5, 1993, s.3-7.
- Aron, Raymond, *Penser la Guerre, Clausewitz (l'age planetaire)*, Paris, Gallimard, 1976.
- Aydınlı, Ersel ve James N. Rosenau (der.), *Globalization, Security, and the Nation State*, Albany, N.Y. State University of New York Press, 2005.
- Bassford, Christopher, "The Primacy of Policy and the Trinity in Clausewitz's Mature Thought", Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s.74-90..
- Beebe, Shannon ve Mary Kaldor, *The Ultimate Weapon is no Weapon: Human Security and the New Rules of War and Peace*, New York, Public Affairs, 2010.
- Beyerchen, Alan, "Clausewitz and Non-linear Nature of War: Systems of Organized Complexity", Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 45-56
- Bila, Fikret, "Güneydoğuda Alternatif Örgütlenme", *Milliyet*, 7 Aralık 2010, s.14.
- Booth, Ken, *Theory of World Security*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Brodie, Bernard, *War and Politics*, London, Cassell, 1973.
- Clausewitz, Carl von, *Savaş Üzerine*, Çev. H.Fahri Çeliker, İstanbul, Özne Yayınları, 1999.
- Clausewitz, Carl von, *Savaş Üzerine*, Çev. Şiar Yalçın, İstanbul, Spartaküs Yayınları, 1997.
- Clausewitz, Carl von, *On War*, Der. ve çev. Michael Howard ve Peter Paret, Princeton, Princeton University Press, 1976.
- Crevel, Martin van, *The Transformation of War*, New York, The Free Press, 1991.
- Crevel, Martin van, "The Eternal Clausewitz", Michael I. Handel (der.), *Clausewitz and Modern Strategy*, London, Frank Cass, 1986, s. 35-50.
- Daase, Christopher, "Clausewitz and Small Wars", Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s.182-195.
- Duyvesteyn, Isabelle ve Jan Angstrom (der.), *Rethinking the Nature of War*, London: Frank Cass, 2006.
- Echevarria II, Antulio J. "On the Clausewitz of the Cold War: Reconsidering the Primacy of Policy in on War", *Armed Forces and Society*, Cilt 34, No 1, 2007, s. 90-108.
- Echevarria II, Antulio J. *Clausewitz and Contemporary War*, Oxford, Oxford University Press, 2007.
- Foucault, Michel, *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France 1977-1978*, London, Palgrave, 2007.
- Foucault, Michel, *The History of Sexuality I: The Will to Knowledge*, London, Penguin, 1990.
- Gat, Azar, *The Origins of Military Thought from the Enlightenment to Clausewitz*, Oxford, Oxford University Press, 1989.
- Gray, Colin S. *Fighting Talk: Forty, Maxims on War, Peace, and Strategy*, Westport, Conn., Praeger, 2007.
- Gray, Colin S. *Another Bloody Century*, London, Weidenfeld and Nicolson, 2005.
- Hahlweg, Werner, "Clausewitz and Guerilla Warfare", Michael I. Handel, *Clausewitz and Modern Strategy*, London, Frank Cass, 1986, s. 127-133.
- Handel, Michael I. "Introduction", M. I. Handel, *Clausewitz and Modern Strategy*, London, Frank Cass, 1986, s.1-34.
- Herberg-Rothe, Andreas, *Clausewitz's Puzzle: The Political Theory of War*, Oxford, Oxford University Press, 2007.
- Herberg-Rothe, Andreas, "Clausewitz and a New Containment: The Limitation of War and Violence", Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s.281-307.
- Kaldor, Mary, "Inconclusive Wars: Is Clausewitz Still Relevant in These Global Times?", *Global Policy*, Cilt 1, No 3, 2010, s. 271-281.

- Kaldor, Mary, *Human Security*, Cambridge, Polity, 2007.
- Kaldor, Mary, "Elaborating the New War Thesis", Isabelle Duyvesteyn ve Jan Angstrom (der.), *Rethinking the Nature of War*, London: Frank Cass, 2006, s. 210-224.
- Kaldor, Mary, "Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror", *International Politics*, Sayı 42, 2005, s. 498
- Kaldor, Mary, *Global Civil Society: An Answer to War*, Cambridge, Polity, 2003.
- Kaldor, Mary, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Oxford, Polity Press, 1999.
- Karaosmanoğlu, Ali L. "Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 4, No 14, 2007, s.161-184.
- Keegan, John, *A History of Warfare*, New York, Vintage Books, 1993.
- LTC Shannon Beebe and Professor Mary Kaldor Book Event, New York University, 18 Ekim 2010, <https://its.law.nyu.edu/eventcalendar/index.cfm?fuseaction=main.detail> (Erişim Tarihi 20 Aralık 2010).
- MacIsaac, David, "Voices from the Central Blue: the Airpower Theorists", Peter Paret (der.), *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Oxford, Oxford University Press, 1986, s. 624-647.
- Mills, Sara, *Michel Foucault*, Abingdon, Oxon, Routledge, 2004.
- Münkler, Herfried *The New Wars*, Cambridge, Polity Press, 2005.
- Orgeneral İlker Başbuğ, Harp Akademileri, 14 Nisan 2009, www.tsk.tr/KOMUTANKONUŞMALAR.html (Erişim Tarihi 9 Kasım 2009).
- Özcan, Gencer, "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Ordusunda Prusya Etkisi", Evren Balta Paker ve İsmet Akça (der.), *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.175-222.
- Özcan, Nihat Ali, *PKK (Kürdistan İşçi Partisi): Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, Ankara, ASAM, 1999.
- Pape, Robert A. *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, New York, Random House ve Palgrave, 2005.
- Paret, Peter, *Clausewitz and the State: The Man, His Theories, and His Times*, Princeton, Princeton University Press, 1985.
- Paul, T.V. "The National Security State and Global Terrorism: Why the State is not Prepared for New Kind of War", E.Aydın ve J.N.Rosenau (der.), *Globalization, Security, and the Nation State*, s.49-66.
- Petraeus, General David, "Counterinsurgency Concepts: What We Learned in Iraq", *Global Policy*, Cilt 1, Sayı 1, 2010, s.116-117.
- Phares, Walid, *Future Jihad: Terrorist Strategies against America*, London, Palgrave, 2005.
- Reid, Julian, "Re-appropriating Clausewitz: The Neglected Dimensions of Counter-Strategic Thought", Beate Jahn (der.), *Classical Theory in International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s. 277-295.
- Smith, General Sir Rupert, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, London, Allen Lane, 2005, içinde Paul D. Williams, "War", P.D. Williams (der.), *Security Studies: An Introduction*, London, Routledge, 2008.
- Strachan, Hew "Clausewitz and the Dialectics of War", Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 14-44.
- Strachan, Hew ve Andreas Herberg-Rothe (der.), *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007.
- Strachan, Hew "Strategy or Alibi? Obama, McChrystal and the Operational Level of War", *Survival*, cilt 52, sayı 5 (Ekim-Kasım), s.157-182.
- United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines (The Capstone Doctrine)*, New York, UN Department of Peacekeeping Operations, 2008.
- Uyar, Mesut ve Edward J. Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, Denver, Co., Praeger, 2009.
- Yalvaç, Faruk, "Devlet" Atilla Eralp (der.), *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul, İletişim, 2005.

Summary

Globalization, relativization of the state, the increasing presence of non-state entities in wars, ethnic and religious conflicts, terrorism, and rising liberal democratic values have brought about a discussion on the nature of war. The scholars such as Martin van Creveld and Mary Kaldor argue that intra-state asymmetrical conflicts (or network wars in Kaldor's terminology) have fundamentally changed the basic features of wars. Furthermore, they assert that the theory of war as developed by Carl von Clausewitz in the first half of the nineteenth century Europe has fallen short in understanding and explaining wars in our globalizing world. In the course of my readings, however, it has been remarkable to see Mary Kaldor's gradual reconciliation with the ideas of Clausewitz. This article reevaluates the major themes in the writings of these two contemporary commentators from the perspective of my own reading of the Prussian Officer.

The international systemic transition brought about by the French Revolution and Napoleonic Wars enabled Clausewitz to develop a wide-ranging theory which is fundamentally applicable in other periods of transition such as ours. This article contends that, although "new" wars are different from the "old" (conventional) ones in certain respects, the difference is just about a change in the social-political and Technological aspects of the international system and its implications for armed conflicts rather than a change affecting the inner dynamics of war. The conceptual framework of Clausewitz therefore continues to have its analytical relevance even in our world. His concepts such as "trinity", "primacy of politics" both in the sense of political objective and of a network of political interactions (context), "friction", "limited war", "war as commerce", and the significance of will and morality have all remained relevant as indispensable tools not only for theoretical analysis but also for the reconsideration of political and strategic alternatives that are developed for crisis-management and war termination. The former would principally require protection of civilian population against violence, help them reach public services, and create spaces of shared understandings through dialogue at all levels. The latter would consist of acknowledging the legitimate interests of all parties to the conflict and help them move to a reconciliation. This however does not imply a renunciation of use of military force. The Clausewitzian concepts could also contribute to our efforts to overcome the dilemma confronted by international organizations and coalitions, arising from the tension between the use of force on the one hand and providing security and development for the conflicting parties on the other.